

הכשרת הדייג בפאנו

כתב: צבי בן-צור

בין עשרות ההכשרות שפעלו באיטליה התקיימה גם הכשרה בעיירה פאנו (Fano) הסמוכה לאנקונה שלחוף הים האדריאטי – אחת משתי הכשרות הידועות לנו שבהן הכשירו את הפליטים למקצוע הדייגות, כולל בניית ספינות דייג (ההכשרה השנייה, קיבוץ 'מקור ברוך', הייתה בעיירה באקולי שליד נאפולי). ההכשרות היו מחנות מעבר עבור פליטים שתנועת 'הבריחה' הבריחה ממרכז ומזרח אירופה לאיטליה לקראת העפלתם ארצה. הפליטים שהו בהכשרות בדר"כ מספר חודשים, לעיתים למעלה משנה ולעיתים יותר נדירות אף מעבר לכך. להכשרות קראו אז קיבוצים, וההכשרה בפאנו נקראה קיבוץ 'מגדלור'. ההכשרה התגוררה בבניין שהיה חלק ממתחם שוק הדגים של העיירה. העיירה הייתה מרכז מצוין להתמחות בתחום הדייג: הדייגים בעיירה שיתפו את חברי ההכשרה במסעות הדייג שלהם ובעבודה במספנות קטנות לבניית ספינות דייג. בעיירה גם פעל בית ספר להכשרת ימאים וחלק מחברי ההכשרה למדו בו על מנת לעמוד בדרישות הפורמאליות לעיסוק בתחום.

ההכשרה בפאנו פעלה במשך כשנתיים בין אמצע 1946 לאמצע 1948. עברו דרכה כ-500 איש, אך רציפות פעילותה נשענה בעיקר על שתי קבוצות של ותיקים שמנו יחד כ-80 איש – "הקבוצה הפולנית" (הגדולה יותר שגם הגיעה ראשונה) ו"הקבוצה ההונגרית", ע"ש ארץ המוצא של רוב הפליטים בהן. מספר זוגות התחתנו ונולדו אף מספר ילדים. ארגון הג'וינט תמך כלכלית בהכשרה. במסמכים שונים השמורים בארכיון ארגון הג'וינט מתייחסים בדר"כ להכשרה בשם "ביה"ס לדייג בפאנו". הגברים עסקו בדייג ובניית ספינות והנשים בתפירת רשתות דייג ותיקון.

דו"חות ארגון הג'וינט מעידים שלמעשה התנהלו בפאנו 3 הכשרות שונות. בנוסף להכשרה הגדולה והותיקה של קיבוץ 'מגדלור' (ה'הכשרה' בפאנו כאן בכתבה מתייחסת אליה), שהו במקום גם קבוצה של 30 נערים ונערות יתומים בגילאי 15-17 שהגיעו לעיירה כקבוצה מגובשת עם מדריך מגרמניה, וקבוצה של 32 נערים חברי תנועת הנוער נוח"ם שכבר עברו 8 חודשי הכשרה ימית בהלבמיילה, גרמניה, ומטרת בואם לפאנו הייתה להמשיך ולהתמחות בנושאי ים ע"מ להיות ימאים מקצועיים בעתידם (הכשרת 'כובשי הים', שפעלה עד סוף אביב 1948)¹.

בעזרת מענק והלוואה שקיבלו חברי ההכשרה מארגון הג'וינט הם רכשו ספינת מנוע ובנו ספינת מנוע במו ידיהם לה נתנו את השם 'הראשונה'. 'הראשונה' הובאה אחרי קום המדינה לישראל, אך סופה שנשרפה ב-1950 בנמל יפו.

יש בידנו שתי אינדיקציות לכך שחברים מההכשרה בפאנו גויסו לעבודות המוסד לעליה ב' באיטליה כגון עזרה בהעלאת מעפילים לספינות. האחת, עדותו של ירון גולן שאביו מנחם גולדשטיין (גולן), איש ההכשרה שבה גם הכיר את אשתו קרולה (אמו לעתיד של ירון), סייע בפעילות עליה ב' בבארי (הוא העפיל ארצה בספינה 'מדינת ישראל'). השניה, שאיש הפל"ם בני קרביץ שהה בפאנו תקופה מסוימת, לצורך הדרכה וגיוס מתנדבים לפעילות עליה ב'.

בין השוהים בפאנו תקופה מסוימת היה המלחין הידוע מוני אמריליו, אז ילד קטן עם כינור. הוא הגיע למקום עם משפחתו מיוגוסלביה (בתקופת המלחמה ברחה המשפחה לאלבניה וכך ניצלה) ומשם המשיך איתה לצ'ילה, ממנה עלה ארצה ב-1952.

אחרוני השוהים בהכשרה עלו לארץ אחרי קום המדינה.

¹. לכתבה המרחיבה על קורותיו של קיבוץ 'כובשי הים' הקש כאן.

המקורות לכתבה זאת הם הארכיב של ארגון הג'וינט (<https://archives.jdc.org/>) וכתבה שפרסם ב-2012 ירון גולן הנ"ל (<http://mishpachto.blogia.co.il/?p=3571>). פרטים נוספים על ההכשרה ניתן למצוא בספר שכתבה חוקרת איטלקיה, ילידת פאנו, בשם סטפניה פיראני (להלן עטיפת הספר).

בניית 'הראשונה' והשקתה

נשים מההכשרה עוסקות בתפירת רשתות דייג

נספח: על ההכשרה בפאנו מתוך ספרו של רב חובל הלל ירקוני "הים, האנייה ועם ישראל"

פאנו (Fano)

עיירת דייגים בחוף האדריאטי באיטליה, בין אנקונה ורימיני, שבה פעל בשנים 1946-1948, בית הספר לדיג עבור בני נוער יהודים ניצולי השואה.

יוזם הרעיון להקמת בית הספר היה יהודי ושמו נתן הרניש, יליד פולין, מומחה לשימור דגים, אשר חי ועבד באוסטריה. בשנת 1945, לאחר המלחמה, הגיע למחנות העקורים באיטליה וארגן קבוצה של כ-50 צעירים יהודים, אשר היו מוכנים ללמוד את מקצוע הדיג. העיירה פאנו נבחרה למקום המתאים להכשרה. שלטונות המקום הסכימו לכך, הבטיחו עזרה והוקצה מקום להקמת בתי המלאכה ובית החרושת לשימורי דגים. החניכים הראשונים הגיעו למקום ב-28 בנובמבר 1945. מחסני שוק הדגים העירוני שימשו כמגורים ועל מגרש ריק הוקם בית המלאכה אשר בו בנו בהדרגה בעלי מקצוע איטלקים חניכי ההכשרה ספינת דיג ראשונה, שנקראה "הראשונה". בהמשך נרכשה ספינת דיג נוספת, "סן פיטרו".

מאחר שהרניש הקים את ההכשרה על בסיס עסקי והמפעל לא הניב את הפרות המצופים, הוא פרש מהתוכנית כעבור זמן מה, עלה לארץ והמשיך במקצועו בקיבוץ שדה נחום. אך המפעל לא חוסל. בתמיכה מצומצמת ביותר של הג'וינט ושל גופים המקורבים להסתדרות נתקבלה קבוצה של בני נוער יהודים לבית הספר האיטלקי הממשלתי לדיג (Ente Nazionale Educazione Maritima), כקבוצה נפרדת. בבית הספר היו שתי מגמות: סיפון ומכונה. הצעירים היהודים למדו, בנוסף למקצוע, גם את השפה האיטלקית והשלמת השכלה כללית, אשר הייתה חסרה להם. הבנות עסקו בניהול המשק ולמדו לטוות ולתקן רשתות דיג. התמיכה בבית הספר הייתה מזערית והתנאים בו היו קשים, אך התלמידים המשיכו ללמוד בו. החיים החברתיים התנהלו במתכונת קיבוצית ואף שם ניתן לקיבוץ הזה: "מגדלור". כבעלי ניסיון ימי כלשהו, הועסקו חניכי ההכשרה גם בפעילות עלייה ב'. חמישה בחורים סיימו בהצלחה את המחזור הראשון וקיבלו תעודת "רב חובל להפלגות חופיות" (Padrone Marittimo).

עם הגעת שתי ספינות הדיג לארץ נוסד קואופרטיב "מגדלור", לשם הפעלתן. בשנת 1950 עלתה הספינה "סן פיטרו" על הסלעים מול הקיבוץ נווה ים והתרסקה. דמי הביטוח הועברו להנהגת הנוער הציוני. "הראשונה" נמכרה וכעבור זמן קצר נשרפה. הקואופרטיב הפסיק להתקיים.

אחדים מבוגרי ההכשרה בפאנו המשיכו לעסוק בדיג, כקצינים בצי הסוחר ובחיל הים הישראלי.

שניים מהם היו לרב חובל ומכונאי ראשי בצי הסוחר הישראלי.

הים, ז', נתיבי ים, ע' 227-232; לאור, א', והרשברג, ש' (עורכים), חוברת המוקדשת למפגש בוגרי

ההכשרה בפאנו בקיבוץ תל יצחק, 13 במאי 1989; ריאיון אישי עם ר/ח מ' וילהלם. חיפה, 28/2/99;

"Migdalar"—Ichud Hanoar Hazioni Akiba, Rome